

Управління оборотними активами підприємства

Дехтяр Н.А.

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету

Дейнека О.В.

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету

Черноус Т.М.

магістрант спеціальності «Фінанси і кредит»
Сумського державного університету

Стаття присвячена узагальненню теоретичних аспектів щодо визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства» та оцінки процесу управління ними на прикладі машинобудівного підприємства. Обґрунтовано необхідність та важливість ефективного управління оборотними активами в умовах фінансової нестабільності. На прикладі АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»» проаналізовано показники складу, структури та ефективності управління оборотними активами. З метою підвищення ефективності використання оборотних активів та покращення процесу управління ними на підприємстві запропоновано ряд заходів.

Ключові слова: оборотні активи, управління оборотними активами, політика фінансування оборотних активів, джерела фінансування, показники ефективності використання оборотних активів.

Дехтяр Н.А., Дейнека О.В., Черноус Т.М. УПРАВЛЕНИЕ ОБОРОТНЫМИ АКТИВАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье обобщены теоретические аспекты определения сущности понятия «управления оборотными активами предприятия» и оценке процесса управления ими на примере машиностроительного предприятия. Обоснована необходимость и важность эффективного управления оборотными активами в условиях финансовой нестабильности. На примере АО «Сумской завод насосного и энергетического машиностроения «Насосенергомаш»» подробно проанализированы показатели состава, структуры и эффективности управления оборотными активами. С целью повышения эффективности использования оборотных активов и улучшения процесса управления на предприятии предложен ряд мероприятий.

Ключевые слова: оборотные активы, управление оборотными активами, политика финансирования оборотных активов, источники финансирования, показатели эффективности использования оборотных активов.

Dekhtiar N.A., Deineka O.V., Chernous T.M. MANAGEMENT OF CURRENT ASSETS OF THE ENTERPRISE

The article is devoted to summarizing the theoretical aspects of defining the essence of current assets of the enterprise and evaluating the process management on the example of the machine-building enterprise. In the article is well founded the necessity and importance of effective management of current assets in conditions of the financial instability. As an example Public Joint Stock Company "NASOENERGOMASH Pump & Power Engineering Works Sumy" detailed analysis of performance, structure and effective management of current assets. As a result, it has been found that the composition and structure of current assets of the industry specifics engineering enterprises. In order to increase the efficiency of current assets and improving it's process management on the enterprise of proposals a number of events.

Keywords: current assets, management of current assets, policy of financing current assets, funding sources, indicators of efficiency of working assets.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі функціонування вітчизняних підприємств, що характеризується недостатністю власних фінансових ресурсів та неможливістю залучення зовнішніх джерел фінансування в достатніх обсягах, важливим завданням є подальше забезпечення безперервності та результативності їх діяльності. Це вимагає постійного коригування фінансової стратегії, зокрема в

частині управління оборотними активами, як найбільш мобільної складової майна підприємства, що забезпечує виконання планових показників результатів діяльності, недопущення перебоїв у виробничих процесах та підтримання належного рівня ліквідності та платоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел засвідчує, що теоретичні та практичні аспекти управ-

ління оборотними активами підприємства розглядають у багатьох наукових працях учені-економісти. Так, значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі науковці: І.О. Бланк, О.С. Бондаренко, В.В. Ковальов, А.М. Поддєрьогін, Л.А. Логіненко та ін. Враховуючи, що управління оборотними активами є динамічним процесом, вимагає постійного дослідження та вдосконалення відповідно до сучасних умов ведення та розвитку бізнесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний стан функціонування більшості вітчизняних підприємств свідчить про недостатню неефективність управлінських рішень у частині менеджменту оборотними активами, що проявляється через неоптимальність їх складу та структури і взаємоузгодженості з джерелами фінансування. У зв'язку з

цим виникає необхідність подальшого розвитку управління оборотними активами.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження сутності та складових управління оборотними активами підприємства, оцінка ефективності системи управління оборотними активами на прикладі АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»».

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління оборотними активами є частиною короткострокової фінансової політики підприємства, направленої на вирішення найбільш важливих поточних фінансових проблем, що дозволяє поліпшити фінансовий стан підприємства та підвищити його фінансову стійкість і платоспроможність за достатньо короткі терміни.

Таблиця 1

Методичні підходи до визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства»

Автор	Характеристика
В.В. Ковальов [5]	Визначення обсягу і структури поточних активів, джерел їх покриття і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої і ефективної фінансової діяльності підприємства
А.М. Поддєрьогін [6]	Комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення умов оптимізації й безперервного процесу їхнього обсягу, формування достатнього їхнього обсягу, раціональної структури й ефективної організації їх використання
І.А. Бланк [2]	Формування необхідного обсягу й складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їхнього фінансування
Н.О. Власова та ін. [4]	Складова фінансового й операційного менеджменту, що являє собою цілеспрямовану діяльність пов'язану із визначенням величини оборотних активів, контролем над їх формуванням і використанням і створенням відповідних організаційних передумов
О. С. Бондаренко [3]	Обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо трьох основних напрямів: 1) управління дебіторською заборгованістю; 2) управління грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями; 3) управління запасами
З.В. Філатова, А.Г. Ротанова [7]	Система цілеспрямованої взаємодії між об'єктом (елементами оборотних активів і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх формування та використання) та суб'єктом управління (органами управління підприємства) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів й інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них факторів внутрішнього і зовнішнього середовища
Ю.О. Швець, А.В. Скворцова [8]	Систему цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використанням сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово-економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості
В.Г. Баранова [1]	Сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління, шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства

Аналіз дослідження поняття управління оборотними активами підприємства дозволяє сформулювати декілька методичних підходів до визначення його сутності (таблиця 1).

Слід зазначити, що група науковців (В.В. Ковальов, І.А. Бланк, А.М. Поддєрьогін) розглядають управління оборотними активами як систему обґрунтованих заходів, направлених на формування раціональної складу та структури оборотних активів та визначення оптимального поєднання джерел їх фінансування.

Автори О.С. Бондаренко, Г.Г. Кірейцев, В.А. Савчук розглядають управління оборотними активами в розрізі їх окремих видів: управління запасами; управління дебіторською заборгованістю; управління грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями.

Достатньо уваги фахівцями (З.В. Філатова, А.Г. Ротанова, Ю.О. Швець, А.В. Скворцова, В.Г. Баранова) приділено комплексному визначенню «управління оборотними активами», а саме: з позиції суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків та сукупності елементів механізму управління.

Управління оборотними активами є одним із пріоритетних напрямів у системі фінансового менеджменту, оскільки впливає на ефективність прийнятих управлінських рішень щодо стратегічного розвитку підприємства та оперативного управління його фінансовими ресурсами.

Тому, на нашу думку, управлінням оборотними активами доцільно розглядати як сегмент загальної фінансової стратегії підприємства, спрямований на забезпечення

необхідної потреби в оборотних активах та джерелах їх фінансування, з метою забезпечення стабільної ефективності господарської діяльності та фінансової самостійності суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що необхідність та важливість управління оборотними активами підприємства в умовах фінансової нестабільності визначаються браком фінансових ресурсів необхідних для забезпечення потреби в оборотних активах, забезпечення безперервності та збалансованості господарських процесів, досягнення стабільної платоспроможності, рентабельності та інших результатів фінансової діяльності підприємства. Тому метою управління оборотними активами підприємства є забезпечення оптимального поєднання необхідних обсягів усіх складових оборотних активів із джерелами їх фінансування відповідно до цільового призначення, що сприятиме формуванню належного рівня платоспроможності та рентабельності.

Управління оборотними активами направлено на вирішення таких завдань:

- формування достатнього обсягу оборотних активів із позиції забезпечення поточної платоспроможності;
- оптимізація елементів оборотних активів, спрямована на виконання нормативів ліквідності;
- ефективне використання оборотних активів для забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності суб'єкта господарювання;
- формування джерел фінансування оборотних активів із урахуванням вимог забезпечення фінансової стійкості.

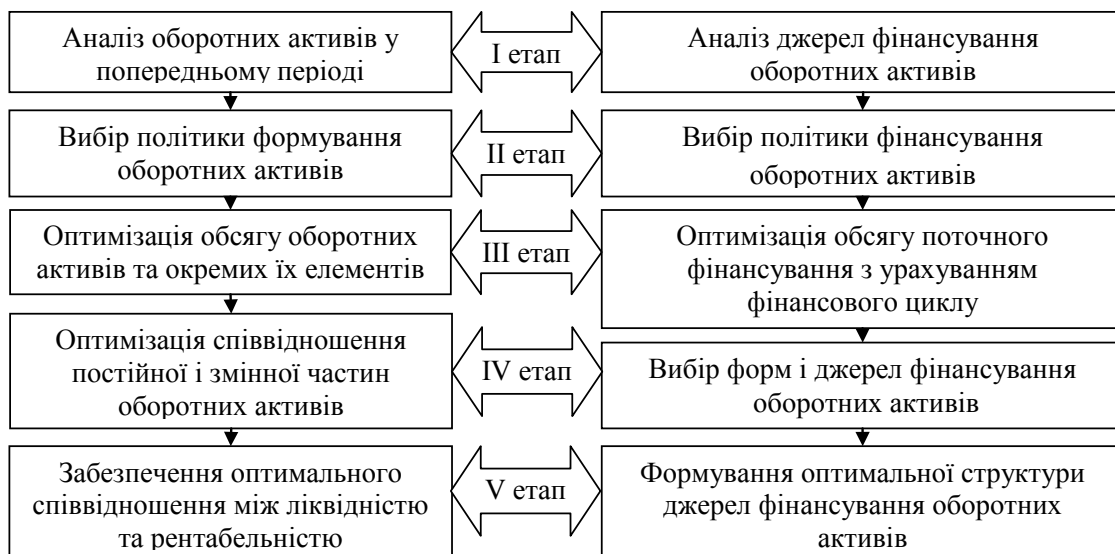

Рис. 1. Порядок управління оборотними активами підприємства

Відповідно до зазначеної мети та завдань управління оборотними активами підприємства має здійснюватися за схемою, представленою на рис. 1.

Дослідження ефективності управління оборотними активами проведемо за даними АТ «Сумський завод «Насосенергомаш». Початковим етапом здійснення аналізу є визначення складу та структури оборотних активів (таблиця 2).

Дані щодо складу оборотних активів АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» засвідчують, що для забезпечення фінансово-господарської діяльності товариство повинно мати в своєму розпорядженні такі елементи оборотних активів як: запаси, дебіторську заборгованість, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи. Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду відмічається зростання вартості оборотних активів на 22340 тис. грн, обсяг яких на кінець 2015 р. склав 739040 тис. грн. Зміни, які спостерігають у вартісній оцінці складу оборотних активів заводу засвідчують про зменшення обсягів виробничої програми. Так, протягом 2011–2015 рр. вартість виробничих запасів скоротилася більш ніж на 36% і склала в 2015 р. 140297 тис. грн, незавершеного виробництва – на 32%, і за підсумками 2015 р. становить лише 207374 тис. грн,

витрати майбутніх періодів – на 35%. У той же час, спостерігається суттєве зростання обсягів готової продукції та дебіторської заборгованості, що обумовлено виконанням контрактів та договорів укладених в попередні періоди. Обсяг готової продукції в 2015 р. склав 62762 тис. грн, що на 50727 тис. грн більше порівняно з показником 2011 р. Зростання протягом досліджуваного періоду дебіторської заборгованості більш ніж в двічі пов'язано зі збільшенням обсягів реалізації з відстрочкою платежу, що є досить ризиковим в умовах фінансової нестабільності і сприяє зростанню додаткової потреби в фінансових ресурсах.

Слід зазначити, що для машинобудівних підприємств характерними рисами є домінування у структурі оборотних активів таких статей, як виробничі запаси, незавершене виробництво та дебіторська заборгованість. Така особливість обумовлена тривалістю операційного циклу, витратністю виробництва та специфікою розрахунково-платіжних операцій.

Структура оборотних активів підприємства АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» за 2011р. та 2015 рр., представлена на рис. 2.

Як свідчать наведені діаграми структура оборотних активів досліджуваного заводу в повній мірі відображає особливості організації оборотних активів підприємств машинобудівної

Таблиця 2

Склад оборотних активів АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» за період 2011–2015 рр., тис. грн

Показник	Рік					Відхилення 2015 р. до 2011 р., +/-
	2011	2012	2013	2014	2015	
Виробничі запаси	221546	164087	136537	158049	140297	-81249
Незавершене виробництво	308057	173506	181651	197260	207374	-100683
Готова продукція	12035	29634	35681	36138	62762	50727
Товари	54	68	63	87	114	60
Дебіторська заборгованість	118073	171402	286552	295338	224376	106303
Гроші та їх еквіваленти	45322	28342	38190	87666	96638	51316
Інші оборотні активи	692	708	512	949	330	-362
Витрати майбутніх періодів	10921	3954	4724	4729	7149	-3772
Всього	716700	571701	683910	780216	739040	22340

Таблиця 3

Оцінка оптимальності складу та структури оборотних активів АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» за період 2011-2015 рр.

Показник	Рік					Відхилення 2015 р. до 2011 р., +/-
	2011	2012	2013	2014	2015	
Коефіцієнт покриття	0,99	1,04	1,13	1,24	2,17	1,18
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,23	0,36	0,54	0,61	0,94	0,72
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,05	0,06	0,14	0,28	0,22

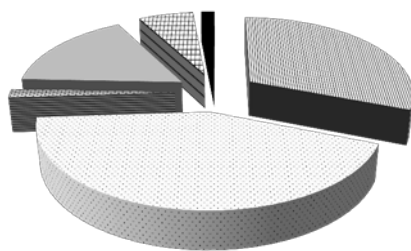
сфери. На кінець 2015 р. найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів займала дебіторська заборгованість 30%, що на 14% більше порівняно з 2011 р. Незавершене виробництво хоч і посідає друге місце в структурі оборотних активів товариства, проте на кінець досліджуваного періоду його частка скоротилася і склала 28%. Зменшився і показник питомої ваги виробничих запасів, якщо у 2011 р. у структурі оборотних активів вони займали 31%, то на кінець 2015 р. їх присутність скоротилася до 19%. Такі зміни спричинені зменшенням попиту на продукцію, зниженням купівельної спроможності, коливанням валютного курсу, інфляційними процесами, зменшенням кількості контрактів з російськими підприємствами, які були основними споживачами продукції.

Оптимальність складу та структури оборотних активів підприємства визначається відповідністю показників ліквідності нормативним значенням (таблиця 3).

Проведений аналіз дозволив зробити висновки, що у 2015 р. ситуація на підприємстві наближена до еталонної, оскільки значення показників ліквідності значно перевищують встановлені нормативи. Однак звертає на себе увагу, той факт, що підприємство має значні залишки дебіторської заборгованості, що спричиняє певні загрози в частині надійності та платоспроможності контрагентів підприємства та призводить до відволікання грошей із господарського обороту.

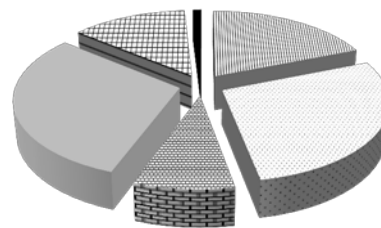
Одним з основних етапів управління оборотними активами є оцінка ефективності їх використання, що здійснюється на основі розрахунку показників обертання оборотних активів в цілому та в розрізі елементів, тривалості одного обороту, завантаженості оборотних активів та рентабельності.

Результати розрахунку показників ефективності використання оборотних активів АТ

▨ Виробничі запаси
 · Незавершене виробництво
 ▣ Готова продукція

а) 2011 р.

б) 2015 р.

Рис. 2. Структура оборотних активів АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» за 2011 р. та 2015 рр.

Таблиця 4

Показники ефективності використання оборотних активів АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» за період 2011–2015 рр.

Показник	Рік					Відхилення 2015 р. до 2011 р., +/-
	2011	2012	2013	2014	2015	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,18	1,47	1,61	1,51	1,57	0,39
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	305	245	224	238	229	-76
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	2,49	2,08	2,80	2,97	2,98	0,48
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,45	6,53	4,41	3,80	4,59	2,14
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,85	0,68	0,62	0,66	0,64	-0,21
Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів	0,12	0,11	0,28	0,08	0,18	0,06

«Сумський завод «Насосенергомаш» за період 2011–2015 рр. представлено в таблиці 4.

Як свідчать проведені розрахунки досліджуване підприємство ефективно використовує належні йому оборотні активи, що підтверджується зростанням показників оборотності. Позитивна динаміка спостерігається і за рівнем завантаженості оборотних активів, який зменшився протягом аналізованого періоду на 0,21 пункти і на кінець 2015 р. склав 0,64. Тобто, для отримання 1 гривні чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2015 р. завод використовував оборотні активи в обсязі 0,64 грн, в той час як в 2011 р. значення даного параметру становило 0,85 грн. Дані таблиці засвідчують зростання рентабельності оборотних активів, так якщо в 2011 р. кожна вкладена у фінансово-господарську діяльність 1 грн оборотних активів забезпечувала отримання чистого прибутку в розмірі 0,12 грн, то на кінець 2015 р. показник зріс на 0,06 пунктів і склав 0,18 грн на кожен 1 грн оборотних активів. Одним із базових показників оцінки ефективності використання оборотних активів є період обороту, що дозволяє визначити тривалість виробничого циклу підприємства. Так, період одного обороту оборотних активів заводу становить 229 днів, що обумовлено досить тривалим процесом виробництва продукції. Протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення тривалості одного обороту на 79 днів, що може бути наслідком удосконалення технології виробництва, оптимізації взаємовідносин з постачальниками та споживачами продукції.

Не менш важливим аспектом оцінки ефективності політики управління оборотними

активами є визначення підходу до фінансування активів (таблиця 5).

Як свідчать проведені розрахунки протягом 2011–2013 рр. АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» здійснював агресивну політику фінансування оборотних активів, оскільки власний капітал та довгострокові зобов'язання виступали джерелами покриття виключно необоротних активів, а для фінансування постійних та змінних оборотних активів використовувалися короткострокові зобов'язання. Слід зазначити, що цей спосіб досить ризиковий з позиції ліквідності та містить високу ймовірність порушення безперервності виробництва.

Необхідно відмітити, що лише в 2014-2015 рр. ситуація з фінансуванням активів товариства суттєво змінилася, так для поповнення змінної частини оборотних активів використовувалися короткострокові зобов'язання, а постійна частина оборотних активів і необоротні активи фінансувалися за рахунок довгострокових зобов'язань та власного капіталу. Компромісний підхід фінансування оборотних активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства та рентабельність власного капіталу наближену до середньоринкового значення.

Висновки. Дослідження сутності управління оборотними активами підприємства дозволило сформулювати авторське визначення даного поняття, окреслити мету, задачі та порядок здійснення управління оборотними активами. Здійснюючи оцінювання ефективності проведення даного процесу на прикладі АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» встановлено відповідність складу та структури оборотних активів галузевій специфіці машинобудівних підприємств. Полі-

Таблиця 5

**Визначення типу політики фінансування оборотних активів
АТ «Сумський завод «Насосенергомаш»**

Показник	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
Активи					
Необоротні активи	489817	501636	595116	581000	585353
Постійні оборотні активи	554214	371249	358656	396263	417696
Змінні оборотні активи	159138	200452	325564	383953	321344
Джерела фінансування					
Власний капітал	414273	482872	664157	732505	870476
Довгострокові зобов'язання	64478	38534	8861	1138	113662
Поточні зобов'язання	724418	551931	606318	627573	340255
Тип політики фінансування оборотних активів	агресивна	агресивна	агресивна	компромісна	компромісна

тику управління оборотними активами досліджуваного підприємства можна оцінити як задовільну, оскільки на кінець аналізованого періоду спостерігається виконання цілей управління, так як сформовано оптимальний склад та структуру оборотних активів й досягнуто узгодження з джерелами їх фінансування.

З метою підвищення ефективності використання оборотних активів та покращення процесу управління ними на підприємстві нами запропоновано наступні заходи:

– прискорити оборотність запасів, готової продукції та дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;

– оцінити правильність політики управління дебіторської заборгованості та високоліквідних активів підприємства;

– оптимізувати обсяг замовлень продукції з врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів економічного середовища, що в свою чергу, призведе до скорочення запасів готової продукції на складі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова В.Г. Теоретичні засади управління оборотним капіталом / В.Г. Баранова, С.М. Гоцуляк // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса: ОДЕУ, 2008. – № 30. – С. 32–36.
2. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств: підручник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. – К.: КНЕУ, 2006. – 780 с.
3. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бодаренко // Інвестиції практика та досвід. – 2008. – № 4. – С. 40–44.
4. Власова Н.О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібної торгівлі: монографія / Н.О. Власова та ін. – Харків: ХДУХТ, 2014. – 258 с.
5. Ковалев В.В. Фінансовий менеджмент: теорія і практика / В.В. Ковалев – М.: Проспект, 2014. – 1104 с.
6. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
7. Філатова З.В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства / З.В. Філатова, А.Г. Ротанова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 29. – С. 330–335.
8. Швець Ю.О. Управління оборотними активами підприємств / Ю.О. Швець, А.В. Скворцова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – № 13. – С. 127–130.